

# STABILITATE ȘI SCHIMBARE ÎN NIVELURILE ȘI STRUCTURA BUNĂSTĂRII SUBIECTIVE: ROMÂNIA 1997–1999

SERGIU BĂLȚĂTESCU

*Una din cele mai mari provocări ale cercetării contemporane este modelarea transformării, domeniu de studiu care a beneficiat din plin de disponibilitatea indicatorilor sociali, serii de timp statistice folosite pentru monitorizarea stării și anticiparea schimbării. Această lucrare își propune să exploreze aspecte legate de stabilitatea bunăstării subiective, unul dintre indicatorii sociali importanți, definită ca evaluarea pe care o face individul asupra propriei vieți, în termeni de bună-rea. O stabilitate moderată (dar nu totală) este esențială, întrucât arată că nu avem de-a face cu o trăsătură neschimbată sau cu o dispoziție momentană, ci cu o măsură sensibilă la schimbare. Stabilitatea poate fi evaluată în termeni relativi sau absoluți, ținând de nivelurile medii sau de structură. Aceste caracteristici au fost explorate folosind o anchetă-panel pe 800 de persoane, produsă în cadrul programului Diaagnoza calității vieții între 1997 și 1999. Am găsit că nivelurile medii ale bunăstării subiective variază semnificativ de la un an la altul. În schimb, structura ei (analizată prin structura factorială a 18 indicatori de satisfacție și evaluare, reprezentând cele mai relevante domenii ale vieții și nivelul contribuției acestora la explicarea variabilei globale de satisfacție) se păstrează foarte similară, în perioada de timp cercetată. Dincolo de valoarea lor teoretică, rezultatele îi contrazic puternic pe cei care resping studiul fericirii și satisfacției ca nerelevant pentru schimbarea socială.*

## INTRODUCERE

Una dintre cele mai mari provocări ale cercetării sociale contemporane este modelarea schimbării. Acest domeniu al sociologiei, care-i are ca înaintași pe Comte sau Condorcet, s-a deplasat, treptat, de la un stadiu al marilor teorii normative la studiul empiric al transformărilor pe care le suferă societatea. Cel puțin în ultimii patruzeci de ani, acest domeniu a beneficiat, în modul cel mai productiv cu putință, de disponibilitatea indicatorilor sociali, serii de timp statistice, folosite pentru a monitoriza sistemul social, ajutând la identificarea schimbărilor și la ghidarea intervențiilor pentru a influența cursul schimbării sociale” (Ferriss, 1988). Această lucrare își propune să exploreze aspectele care țin de stabilitatea și schimbarea bunăstării subiective, unul dintre indicatorii sociali importanți, folosit, începând cu lucrarea de referință a lui Campbell, Converse și Rodgers (1976), la studiul schimbării sociale.

### BUNĂSTAREA SUBIECTIVĂ – CONCEPT ȘI MĂSURARE

Definit ca evaluarea pe care o face individul asupra propriei vieți, în termeni de bună – rea, acest concept beneficiază de câteva presupuneri implicite:

1. că există un sentiment global de bunăstare;
2. că acest sentiment rămâne relativ constant pe o perioadă mai lungă de timp;
3. că poate fi descris cu acuratețe de individ (Schwartz și Strack, 1999).

În plus, teoria implicită a bunăstării subiective presupune că evaluarea vieții se face continuu, rezultatele fiind proiectate pe o scală simetrică (viață bună–rea). Când aprecierea este de nivel *cognitiv*, e vorba de satisfacția față de viață; o apreciere afectivă se face la nivel *hedonic* (fericire). Cele două variabile sunt puternic intercorelate, întrucât reprezintă aprecierile din perspective diferite ale aceluiași fenomen – propria viață (Diener, 1994).

Având în vedere că bunăstarea subiectivă are două dimensiuni, cognitivă și afectivă, ea a fost conceptualizată de unii autori ca o atitudine. „Bunăstarea subiectivă este o atitudine – scriu Andrews și Robinson – și este larg acceptat că atitudinile includ cel puțin două componente fundamentale: cogniția și afectul” (Andrews și Robinson, 1991). Este important de subliniat că, încadrând-o în această categorie, atribuim de la bun început bunăstării subiective atât un caracter de variabilitate (deosebind-o de trăsăturile de personalitate, care sunt fixe), cât și de stabilitate (în raport, de pildă, cu stările de spirit, foarte instabile (Stull, 1987). Dar atitudinea presupune o orientare cognitivă și afectivă spre un obiect – în cazul acesta, propria viață – presupunere care nu-i satisface pe toți autorii. Haybron (2003), de exemplu, argumentează că oamenii nu au întotdeauna atitudini robuste despre viețile lor, dovadă că, atunci când sunt întrebați despre cât de mulțumiți sunt de viețile lor, ei construiesc pe loc un răspuns, în funcție de informația disponibilă în acel moment în mintea lor. „Dacă ai un simț al bunăstării – adică simți că viața ta merge bine, și nu doar faptul că te simți bine – n-ar trebui să inventezi ceva atunci când ți se cere să spui nivelul tău de satisfacție cu viața” (Haybron, 2003, p. 325). Ideea că oamenii nu au atitudini robuste asupra vieții lor ca întreg rămâne însă discutabilă. Aș fi mai degrabă înclinat, pe baza experienței personale de teren în cercetarea calității vieții, să argumentez contrariul: oamenii au un „simț al bunăstării”, chiar dacă el este oarecum „preformat” de societate. Desigur, am avea aici nevoie de mai multe date, mai ales de ordin calitativ, pentru a elucida această problemă.

Veenhoven (1993; 1994) arată că bunăstarea subiectivă este relativ stabilă în timp, dar are și un grad de variabilitate. De aceea, spune el, este utilizabilă pentru a ghida politicile sociale: dacă ar fi fost mult prea stabilă, atunci n-ar fi putut fi sensibilă la schimbarea condițiilor de viață. Mai mult, aceasta înseamnă că ar trimite utilitarismul într-o fundătură conceptuală: dacă politicile sociale, în esență utilitariste, nu pot îmbunătăți semnificativ fericirea umană, atunci nu și-ar mai avea rostul. Pe de altă parte, dacă nivelurile ei ar fi prea variabile, bunăstarea subiectivă nu ar mai putea fi utilizată ca mijloc de evaluare a politicilor sociale, pentru că

schimbările ei nu ar avea o semnificație legată de îmbunătățirea sau înrăutățirea condițiilor de viață.

Această variabilitate moderată face posibile comparațiile inter-individuale și ale agregatelor scorurilor de satisfacție la nivel intra-societal și inter-societal. Tocmai pe aceasta se bazează numeroasele cercetări comparative întreprinse în domeniul calității subiective a vieții.

### TIPURI DE STABILITATE ALE BUNĂSTĂRII SUBIECTIVE

Când vorbim de stabilitate, o distincție foarte utilă este între nivelurile *individuale* și cele *agregate* (sociale) ale bunăstării subiective. În acest ultim caz, se iau valorile medii, mediane sau abaterea standard (Andrews și Robinson, 1991; Diener, 1994; Veenhoven, 1994). Problema este aici dacă măsurile la nivel agregat se schimbă semnificativ de la un moment al măsurării la altul (de exemplu, de la un an la altul). În țările OECD, unde sunt disponibile măsurări pe o perioadă mai lungă ale bunăstării subiective, nivelurile medii ale satisfacției cu viața și fericirii nu variază foarte mult, de la un an la altul. Trendul este ușor crescător sau descrescător, de la țară la țară. De exemplu, în privința SUA ultimilor patruzeci de ani, cercetătorii nu se pot pune de acord dacă există o schimbare semnificativă. Lane (2000) vorbește de descreșterea acestor niveluri, în vreme ce Veenhoven (2005), utilizând date de anchetă puse recent la dispoziție de Gallup, pune în evidență în nivelurile medii. Variația s-ar datora, în mod special, trendului pozitiv pe care o are bunăstarea subiectivă a persoanelor de culoare (Adams, 1997). Datele din *World Values Survey* arată o tendință crescătoare în anii '80, în Uniunea Europeană și Canada, urmată de o stagnare în anii '90 (Bălățescu, 2005).

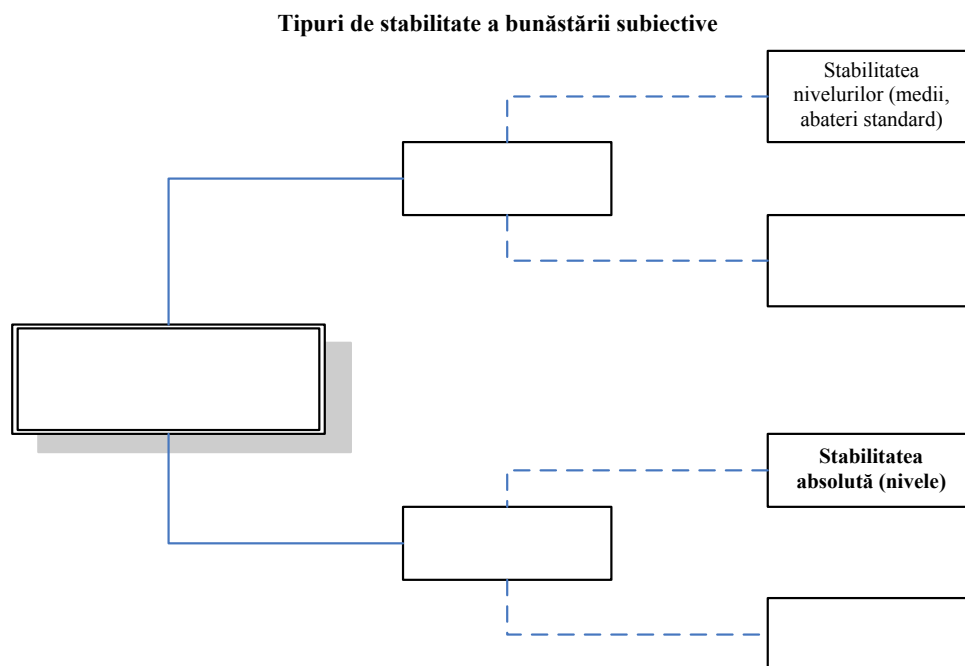
Unul din cele mai importante și mai puțin cercetate aspecte ale stabilității este stabilitatea *structurii* bunăstării subiective. Caracterul multidimensional al acestei variabile a fost relevat încă de la primele cercetări mai aprofundate. Bradburn și Noll (1969) au constatat că, între componenta afectivă *pozitivă* (responsabilă pentru stările de bucurie, mândrie etc.) și cea *negativă* (depresie, plictiseală, neliniște, singurătate) există doar corelații foarte slabe, cele două dimensiuni putând fi considerate aproape independente. Și acestea două, la rândul lor, sunt relativ independente de o a treia, satisfacția față de viață (Andrews și Withey, 1976). Sunt puține date longitudinale despre afectul pozitiv sau negativ. În schimb, stabilitatea nivelurilor medii ale satisfacției față de propria viață este îndelung cercetată. Un alt aspect al acestei stabilități ține de relația pe care o are variabila *bunăstare subiectivă* cu corelatele ei (de exemplu, cu variabile sociodemografice, precum genul sau vârsta). Întrebările se referă, în acest caz, la schimbările în nivelurile medii ale diferitelor grupuri sociodemografice, dar și asupra modului cum aceste variabile, luate împreună, contribuie la explicarea satisfacției globale. De exemplu, se afirmă că variabilele sociodemografice explică, în medie, 10–15% din variația interpersonală a bunăstării subiective (Diener, 1994). Mai importantă

este aici corelația pe care o are această mărime cu variabile cu care se află într-o relație cauzală. De exemplu, corelația dintre individualism, înțeles în sens psihologic (vezi Hofstede, 1980) și bunăstarea subiectivă a crescut pe parcursul secolului XX? Pentru cercetătorul schimbării sociale globale, răspunsul la această întrebare completează analiza evoluției nivelurilor celor două variabile.

Andrews (1991) face o analiză asupra schimbărilor petrecute în ceea ce privește nivelurile și structura bunăstării subiective, între 1972 și 1988. Folosind metoda componentelor principale, el descoperă o corespondență aproape perfectă între factorii care determină răspunsurile la întrebările de satisfacție din cele două anchete. Mai mult, el realizează o analiză comparativă de regresie cu satisfacția față de șase dintre cele mai importante domenii ale vieții ca variabile independente, obținând coeficienți similari.

Bryant și Veroff (1982) realizează un tip similar de analiză factorială pentru date culese în 1957 și 1976, obținând o relativă stabilitate a factorilor, dar și o convergență pe care o numesc „socioistorică” în ceea ce privește nivelurile comparative ale bărbaților și femeilor.

Figura 1



În România, Mărginean, Precupețu și Preoteasa (2004) clasifică calitatea vieții în patru domenii diferite: calitatea vieții personale, calitatea societății, relația individului cu societatea și satisfacția/însatisfacția față de viață, identificând, pentru

fiecare dintre acestea, *puncte de suport* (cu valori crescute) și *elemente critice* (valori medii scăzute). Analizând seriile de timp pe intervalul 1990–2003, autorii identifică schimbări moderate ale tuturor indicatorilor selectați.

Într-una dintre lucrările mele anterioare am studiat trendurile distribuției bunăstării subiective după variabilele sociodemografice, punând în evidență schimbări semnificative în ceea ce privește distribuția după vârstă și pregătire școlară, între 1990 și 1999, dar și o convergență a nivelurilor medii ale bărbaților și femeilor (Bălțătescu, 2004a). În altă parte am arătat că, în aceeași perioadă de timp, șase dintre cei mai importanți indicatori de satisfacție sectorială își păstrează ordinea relativă, dar există variații importante de la un an la altul în ceea ce privește mărimea contribuției independente a acestor variabile la satisfacția globală față de viață (Bălțătescu, 2004b).

La nivel individual, stabilitatea a fost abordată în două feluri: la nivel absolut sau relativ. În cercetare, în cazul ambelor abordări, se folosesc anchete tip panel. Stabilitatea absolută reprezintă lipsa variabilității, în timp, a nivelurilor absolute ale bunăstării subiective. Abordarea folosind scoruri ale schimbării (obținute ca simpla diferență între nivelurile absolute ale variabilei, la diferite momente de timp) a fost criticată pentru fidelitatea redusă și pentru erorile cauzate de eventualele schimbări în starea de spirit a respondenților (Headey și Wearing, 1992). O alternativă ar fi estimarea stabilității în termeni relativi, sau în ranguri. Aici nu mai contează nivelul absolut al bunăstării subiective, ci ordinea pe care o are individul în eșantionul din care face parte. Stabilitatea este definită aici ca absența „mobilității de-a lungul scării fericirii” (Ehrhardt, Saris și Veenhoven, 2000; Headey și Wearing, 1992).

## METODOLOGIA STUDIULUI

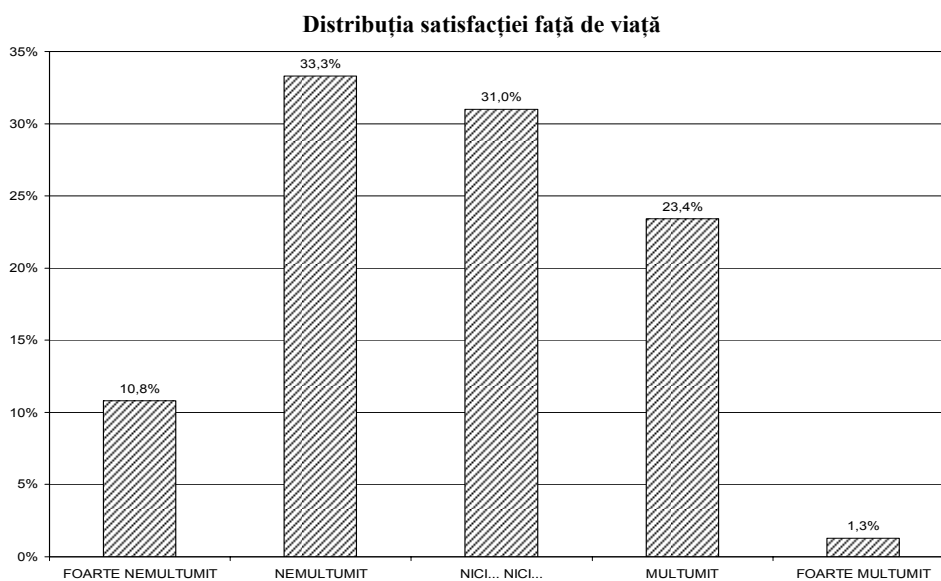
În cele ce urmează am fost preocupat să cercetez stabilitatea nivelurilor și structurii bunăstării subiective în România. Am folosit un subset de date din programul de cercetare *Diagnoza calității vieții* (ICCV, 1990–1999), mai precis subsetul panel 1997–1999. El cuprinde un eșantionul aleator, de nivel național, cu 800 de cazuri. Bunăstarea subiectivă este măsurată printr-o scală simplă, în cinci trepte: *Luând în considerare întreaga situație, cât de mulțumit sunteți de viața dvs. de zi cu zi?* 1. Foarte nemulțumit; 2. Nemulțumit; 3. Nici nemulțumit, nici mulțumit; 4. Mulțumit; 5. Foarte mulțumit (Mărginean, 1991; Zamfir, 1992). Distribuția variabilei în 1999 este reprezentată în figura următoare:

După cum se observă, scala are o oblicitate negativă, un mai mare procent din subiecți declarându-se nesatisfăcuți față de viață, față de cei care s-au declarat satisfăcuți față de viață.

Pentru studiile corelaționale au fost aleși indicatori ai calității percepute (de satisfacție și de evaluare), referitori la 18 domenii ale vieții, din sfera personală, relațională și publică. Au fost excluse domeniile precum satisfacția față de locul de muncă și veniturile obținute personal de subiect, care ar fi generat un număr important de cazuri lipsă. Au rezultat următoarele domenii:

- sănătatea;
- locuința;
- calitatea mediului;
- relațiile cu vecinii;
- veniturile familiei;
- asigurarea apei potabile;
- asistența medicală primită;
- activitatea poliței;
- calitatea învățământului;
- posibilitățile de recreare;
- posibilitatea de afirmare în viață;
- accesibilitatea formelor de învățământ;
- securitatea pe stradă și acasă;
- respectarea drepturilor;
- viața politică din țară;
- relațiile dintre oameni;
- realizările din viață;
- modul de petrecere a timpului liber.

Figura 2



Sursa: *Diagnoza calității vieții* (1999).

Aceste domenii corespund unui spectru larg de preocupări relevante, ale individului.

Indicatorii de satisfacție sunt măsurați cu următoarea scală: *Cât de mulțumit sunteți de:... ?* 1. Foarte nemulțumit; 2. Nemulțumit; 3. Nici nemulțumit, nici mulțumit; 4. Mulțumit; 5. Foarte mulțumit (Mărginean, 1991; Zamfir, 1992). Indicatorii de evaluare sunt măsurați după aceeași scală de la 1 la 5, dar întrebările și numele variantelor de răspuns diferă. Astfel, un calup de întrebări este precedat de formula: *Mai jos sunt menționate o serie de asemenea aspecte. Vă rugăm să le caracterizați, în ceea ce vă privește, încercuind cifra corespunzătoare.* Verbalizarea răspunsurilor este următoarea: 1. Foarte proastă(e); 2. Proastă(e); 3. Nici proastă(e), nici bună(e); 4. Bună(e); 5. Foarte bună(e). Un alt calup de întrebări este precedat de întrebarea: *Caracterizați în continuare, alte condiții de viață:*, iar răspunsurile sunt date pe scala 1. Foarte rău 2. Rău 3. Satisfăcător 4. Bun 5. Foarte bun, respectiv 1. Foarte scăzută; 2. Scăzută; 3 Satisfăcătoare; 4. Ridicată; 5. Foarte ridicată (Mărginean, 1991; Zamfir, 1992).

Rățiunea pentru care au fost incluși, deopotrivă, indicatorii de evaluare și cei de satisfacție este că, în ciuda diferențelor semantice, ei prezintă o mare similaritate. Evaluarea pozitivă a unui domeniu implică, în mare măsură, satisfacția cu acel domeniu, și invers. Astfel, după cum se constată, ei sunt puternic corelați. Pe de altă parte, în analizele românești, ei sunt folosiți împreună sub titlul de indicatori ai calității vieții percepute (Mărginean, 1991; Zamfir, 1992).

## REZULTATE

### 1. Stabilitatea nivelurilor medii.

Contextul în care a fost măsurată variația satisfacției față de viață este cel din a doua parte a guvernării de dreapta, 1996–2000, caracterizată de un declin atât al indicatorilor obiectivi cât și al celor subiectivi. Măsurile bunăstării subiective nu fac excepție, înregistrându-se o scădere treptată în eșantionul nostru, după cum o arată tabelul numărul 1.

Tabelul nr. 1

**Variația procentuală în frecvențe relative, medie și abatere standard a satisfacției față de viață, între 1997 și 1999**

	1997	1998	1999	Variația 1997–1998	Variația 1998–1999	Variația 1997–1999
Foarte nemulțumit	7,7	10,2	10,8	32,2%	5,7%	39,8%
Nemulțumit	29,6	33,0	33,4	11,6%	1,1%	12,9%
Nici nemulțumit, nici mulțumit	36,2	30,8	31,1	-14,8%	1,0%	-13,9%
Mulțumit	25,4	24,8	23,4	-2,2%	-5,6%	-7,7%
Foarte mulțumit	1,2	1,1	1,3	-0,5%	9,7%	9,1%
Medie (transformată la scala 0–10)	4,57	4,34	4,27	-4,9%	-1,6%	-6,4%
Abaterea standard a variabilei (transformată la scala 0–10)	2,34	2,46	2,46	5,0%	0,1%	5,1%

Sursa: *Diagnoza calității vieții* (ancheta-panel), calcul personal.

Se observă că schimbarea cea mai însemnată se petrece între anii 1997 și 1998, când procentul celor foarte nemulțumiți de viața lor crește de la 7,7 la peste 10 procente (variație totală, 39,8%), iar procentul celor nemulțumiți de viața lor crește de la 29,6 la 33 (variație totală, 12,9%). Această diferență are drept contrapondere scăderea totală cu aproximativ 14% a celor care se declară nici mulțumiți, nici mulțumiți, și mai puțin a celor mulțumiți de viața lor (-7,7%). Ca urmare, valoarea medie a variabilei, transformată liniar la scala 0–10, scade cu 6,4 procente, adică cu aproximativ două treimi de punct pe o scală de la 0 la 10, ceea ce, în contextul schimbărilor măsurate în context internațional, reprezintă o variație însemnată. Într-o altă lucrare am arătată că, puse într-un mod care le făcea mai dependente de contextul sociopolitic, răspunsurile la întrebarea *cât de mulțumit sunteți de viața dvs.* variau și mai drastic (Bălțățescu, 2000).

În ceea ce privește abaterea standard a variabilei *satisfacția față de viață*, ea crește de la 2,34 la 2,46, până în 1998, pentru a rămâne la acest nivel și în 1999. Această variație trebuie interpretată în contextul dezbaterii din literatura de specialitate asupra oportunității folosirii diferitelor măsuri ale dispersiei bunăstării subiective. Răspunzând criticilor asupra incapacității măsurilor simple, precum abaterea standard, de a capta schimbarea bunăstării subiective, dat fiind că, de exemplu, abaterea standard crește odată cu scăderea în nivel a variabilei, Kalmijn și Veenhoven (2005) testează numeroase măsuri alternative, incluzând indicii *Gini*, concluzionând că acestea nu sunt potrivite. Prin urmare, ei recomandă folosirea abaterii standard. Este, totuși, greu de evaluat, tocmai din cauza obiecției mai sus citate, și anume, cât din creșterea abaterii standard între 1997 și 1998 poate fi interpretată ca o creștere a inegalității în ceea ce privește bunăstarea subiectivă.

## 2. Stabilitatea structurii.

M-a interesat în primul rând, dacă de la un an la altul structura factorială rămâne aceeași. Am folosit metoda componentelor principale cu normalizare *Keiser*, iar matricea componentelor a fost rotită după metoda *Varimax*. Folosind testul „grohotișului”, am identificat un număr optim de factori pentru toate trei valorile cercetării, anume, 4. I-am denumit: *resurse, mediu socio-economic, servicii și viață personală și domestică*. Distribuția pe fiecare factor în cei trei ani succesivi este prezentată în tabelul nr. 2. Varianța explicată este de 45,5% în 1997, 45,2% în 1998 și 45,0% în 1999.

Se observă că structura este foarte stabilă în toți anii. Doar două variabile: *modul de petrecere a timpului liber* și *calitatea mediului* migrează, în 1998. Suntem aproape, din acest punct de vedere, de rezultatele lui Andrews, care însă constata o perfectă stabilitate a structurii la două măsurători succesive de peste șaisprezece ani.

Pasul următor a fost acela de a compara contribuția independentă la variabila de satisfacție globală. Pentru aceasta am introdus toate cele 18 variabile în trei analize de regresie, succesive. În tabelul următor sunt înfățișați coeficienții de regresie standardizați și probabilitățile corespunzătoare. Au fost trecute primele



variabilele care au o contribuție semnificativă la variația variabilei dependente, în număr de zece, în ordinea contribuțiilor din 1997.

Tabelul nr. 2

**Analiza factorială a 18 variabile de calitate a vieții percepute în trei ani succesivi. Hașurile indică încadrarea variabilei în unul dintre cei patru factori pentru anul respectiv**

Nr. variabilă	Nume variabilă	Factor 1 Resurse			Factor 2 Mediu socioeconomic			Factor 3 Servicii			Factor 4 Viață personală și domestică		
		97	98	99	97	98	99	97	98	99	97	98	99
1.	sănătatea												
2.	veniturile familiei												
3..	posibilitatea de afirmare în viață												
4.	accesibilitatea formelor de învățământ												
5.	securitatea pe stradă și acasă												
6.	respectarea drepturilor												
7.	viața politică din țară												
8.	relațiile dintre oameni												
9.	calitatea mediului												
10.	asigurarea apei potabile												
11.	asistența medicală primită												
12.	activitatea poliției												
13.	calitatea învățământului												
14.	locuința												
15.	relațiile cu vecinii												
16.	viața de familie												
17.	realizările din viață												
18.	modul de petrecere a timpului liber												

Surse: *Diagnoza calității vieții*, ancheta-panel 1997–1999. Calcul personal.

Tabelul nr. 3

**Contribuția independentă a 18 variabile de calitate a vieții percepute, la variabila bunăstare subiectivă, în trei ani succesivi. Coeficienți beta și probabilitatea acestora de a fi diferiți de zero**

		1997		1998		1999	
		Beta	Sig	Beta	Sig	Beta	Sig
1	veniturile familiei	0,21	0,00	0,22	0,00	0,16	0,00
2	modul de petrecere a timpului liber	0,15	0,00	0,18	0,00	0,14	0,00
3	realizările din viață	0,11	0,00	0,15	0,00	0,16	0,00
4	viața politică din țară	0,10	0,00	0,09	0,00	0,12	0,00
5	respectarea drepturilor	0,10	0,01	0,18	0,00	0,12	0,00
6	posibilitatea de afirmare în viață	0,08	0,02	0,06	0,05	0,06	0,05
7	sănătatea	0,08	0,01	0,06	0,04	0,14	0,00
8	locuința	0,07	0,03	0,08	0,01	0,04	<b>0,16</b>
9	securitatea pe stradă și acasă	0,07	0,04	0,02	<b>0,55</b>	0,06	0,04
10	viața de familie	0,06	0,06	0,08	0,01	-0,02	<b>0,57</b>
11	calitatea mediului	0,03	<b>0,33</b>	0,00	<b>0,97</b>	0,02	<b>0,60</b>
12	relațiile cu vecinii dvs.	-0,04	<b>0,17</b>	-0,04	<b>0,19</b>	0,01	<b>0,75</b>
13	asigurarea apei potabile	-0,04	<b>0,17</b>	0,01	<b>0,62</b>	0,01	<b>0,80</b>
14	asistența medicală primită	0,04	<b>0,26</b>	-0,06	0,06	-0,02	0,52
15	activitatea poliției	0,01	<b>0,86</b>	0,03	<b>0,33</b>	0,01	<b>0,77</b>
16	calitatea învățământului	-0,02	<b>0,49</b>	0,03	<b>0,36</b>	-0,03	<b>0,34</b>
17	accesibilitatea formelor de învățământ	0,02	<b>0,58</b>	0,02	<b>0,55</b>	0,05	<b>0,13</b>
18	relațiile dintre oameni	0,00	<b>0,94</b>	-0,01	<b>0,78</b>	0,06	0,04

Surse: *Diagnoza calității vieții*, ancheta-panel 1997–1999. Calcul personal.

Notă: Au fost **subliniate** probabilitățile peste 0,05.

După cum se observă, variabilele cu contribuția cea mai importantă în toți anii sunt satisfacția față de venituri, față de modul de petrecere a timpului liber și față de realizările din viață. Valori în jur de 0,10 ai coeficientului de regresie standardizat sunt întâlniți și pentru satisfacția față de viața politică și evaluarea respectării drepturilor. Celelalte variabile au în general contribuții mici, cu coeficienți beta în jurul valorii de 0,05. Se observă că ordinea contribuțiilor independente se păstrează atât în cazul primelor trei cât și a variabilelor de pe locurile 8–10. Contribuția celorlalte variabile diferă destul de mult, de la an la an. Din nou avem o stabilitate moderată a structurii. Deși nu există o potrivire perfectă, variabilele cu contribuții ridicate, medii și scăzute își păstrează, cu mici excepții, ordinea, de la an la an.

### CONCLUZII ȘI LIMITĂRI

Am văzut că nivelurile societale ale bunăstării subiective variază semnificativ de la un an la altul. Mai ales între 1997 și 1998 există diferențe importante. Aceasta sugerează că acest indicator este sensibil la schimbările (în bine sau în rău) în ceea ce privește condițiile de viață ale oamenilor. Pe de altă parte, vreme de trei ani, bunăstarea subiectivă își păstrează, într-o măsură importantă, structura, atât în ceea

ce privește distribuția factorilor, cât și în ceea ce privește contribuția variabilelor sectoriale la variabila de satisfacție globală. Aceasta arată că, chiar și în condițiile unei variații semnificative ale nivelurilor societale, se schimbă relativ puțin raportul pe care această variabilă globală îl are cu corelatele ei, de tipul satisfacțiilor față de domeniile vieții. Avem de-a face cu un indicator în același timp sensibil la schimbare, dar și robust, ceea ce îi contrazice puternic pe aceia care consideră că *fericirea* și *satisfacția* sunt doar dispoziții momentane, și de aici, studiul bunăstării subiective este neștiințific sau cel puțin nerelevant pentru cercetătorul societății.

Pe de altă parte, intervalul de timp luat în considerare este destul de redus (trei ani). Ar fi interesant de urmărit variația nivelurilor și structurii pe o perioadă mai mare de timp. De asemenea, analiza stabilității și variabilității nivelurilor societale trebuie completată de analiza traiectoriilor individuale și determinanții acestora, pentru a înțelege mai bine modul cum răspunde acest indicator social la schimbarea condițiilor obiective de viață.

### BIBLIOGRAFIE

1. Adams, V. H., *A Paradox in African American Quality of Life*, „Social Indicators Research”, vol. 42, nr. 2, pp. 205–219, 1997.
2. Andrews, F. M., *Stability and Change in Levels and Structure of Subjective Well-Being – USA 1972 and 1988*, „Social Indicators Research”, vol. 25, nr. 1, p. 1–30, 1991.
3. Andrews, F. M., & Robinson, J. P., *Measures of Subjective Well-Being*, în: J. P. Robinson, P. R. Shaver & L. S. Wrightsman (coord.), *Measure of Personality and Social Psychological Attitudes*, Academic Press, San Diego, p. 62–114, 1991.
4. Andrews, F. M., & Withey, S. B., *Social indicators of well-being. Americans perceptions of life quality*, Plenum Press, New York, 1976.
5. Bălătescu, S., *Satisfația vieții în România (1990–2001). O cercetare comparativă asupra a două serii de date*, „Revista de Cercetări Sociale”, vol. 7, nr. 3–4, p. 63–76. , 2000
6. Bălătescu, S., *Corelate sociodemografice ale satisfacției cu viața în România postdecembristă. O analiză de tendință*, în: C. Zamfir & E. Zamfir (coord.), *Starea societății românești. Volumul conferinței anuale a Asociației Române de Sociologie și a Asociației Române de Promovare a Asistenței Sociale, Oradea, septembrie 2004*, Ed. Universității din Oradea, 2004a.
7. Bălătescu, S., *Determinanți ai satisfacției cu viața în perspectivă transecțională*, în: C. Zamfir & E. Zamfir (Eds.), *Conferința anuală a Asociației Române de Sociologie și a Asociației Române de Promovare a Asistenței Sociale, 7–8 mai, Cluj*, 2004b.
8. Bălătescu, S., *Confidence in Government and Happiness in EU and US*, Comunicare la *International Joint Workshop: Europe and North America – Societies in Contrast*. Hanse Institute for Advanced Study, Delmenhorst, Germany, 2005.
9. Bradburn, N. M., & Noll, C. E., *The structure of psychological well-being*, Aldine, Chicago, 1969.
10. Bryant, F. B., & Veroff, J., *The Structure of Psychological Well-being: a Sociohistorical Analysis*, „Journal of Personality and Social Psychology”, vol. 43, p. 653–673, 1982.
11. Campbell, A., Converse, P. E., & Rodgers, W. L., *The quality of American life: perceptions, evaluations, and satisfactions*, Russell Sage Foundation, New York, 1976.
12. Diener, E., *Assessing Subjective Well-Being – Progress and Opportunities*, „Social Indicators Research”, vol. 31, nr. 2, p. 103–157, 1994.
13. Ehrhardt, J. J., Saris, W. E., & Veenhoven, R., *Stability of Life-Satisfaction over Time: Analysis of Change in Ranks in a National Population*, „Journal of Happiness Studies”, vol. 1, nr. 2, p. 177–205, 2000.

14. Ferriss, A. L., *The Uses of Social-Indicators*, „Social Forces”, vol. 66, nr. 3, pp. 601–617, 1988.
15. Haybron, D. M., *What do we Want from a Theory of Happiness?*, „Metaphilosophy”, vol. 34, nr. 3, pp. 305, 2003.
16. Headey, B., & Wearing, A. J., *Understanding happiness: a theory of subjective well-being*, Longman Cheshire, Melbourne, 1992.
17. Hofstede, G. H., *Culture's consequences*, Sage, Beverly Hills, CA, 1980.
18. Kalmijn, W., & Veenhoven, R., *Measuring Inequality of Happiness in Nations: In Search for Proper Statistics*, „Journal of Happiness Studies”, vol. 6, nr. 4, pp. 357, 2005.
19. Lane, R. E., *The loss of happiness in market democracies*, Yale University Press, New Haven, 2000.
20. Mărginean, I., *Analiza comparativă a calității vieții*, „Calitatea vieții”, vol. 2, nr. 3–4, pp. 157–168, 1991.
21. Mărginean, I., *Calitatea vieții percepute în România*, În: I. Mărginean & A. Bălașa (coord.), *Calitatea vieții în România*, Editura Expert, București, pp. 61–108, 2002.
22. Mărginean, I., Precupețu, I., & Preoteasa, A.-M., *Puncte de suport și elemente critice în evoluția calității vieții în România*, „Calitatea vieții”, vol. 15, nr. 1–2, 2004.
23. Schwartz, N., & Strack, F., *Report on Subjective Well-Being: Judgemental Process and Their Methodological Implications*, în: D. Kahneman, E. Diener & N. Schwartz (coord.), *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*, Russel Sage Foundation, New York, p. 61–84, 1999.
24. Stull, D. E., *Conceptualization and Measurement of Well-being: Implications for Policy Evaluation*, În: E. F. Borgatta & R. J. Montgomery (coord.), *Critical Issues in Aging Policy. Linking Research and Values*, Sage, London, p. 55–90, 1987.
25. Veenhoven, R., *Happiness in nations: subjective appreciation of life in 56 nations, 1946–1992*, Erasmus University of Rotterdam, Department of Social Sciences, RISBO, Center for Socio-Cultural Transformation, 1993.
26. Veenhoven, R., *Is Happiness a Trait – Tests of the Theory That a Better Society Does Not Make People Any Happier*, „Social Indicators Research”, vol. 32, nr. 2, p. 101–160, 1994.
27. Veenhoven, R., *Trends in Happiness in US*, *International Joint Workshop: Europe and North America – Societies in Contrast. Hanse Institute for Advanced Study*, Delmenhorst, Germany, 2005.
28. Zamfir, C., *Indicatori și surse de variație a calității vieții*, Editura Academiei RSR, București, 1984.
29. Zamfir, C., *Determinanți ai calității vieții*, „Calitatea vieții”, vol. 3, nr. 2–4, 1992.

One of the most important challenges to the contemporary social research is the modelling of change. This domain fully benefited from the availability of the social indicators, statistical time series used to monitor the social state and to anticipate change. The purpose of this paper is to explore aspects linked to the stability of the subjective well-being, one of the most important social indicators, defined as the evaluation of its life as an individual, in terms of good and bad. A moderate (but not total) stability is essential, showing that this variable is not a totally stable trait or a momentary disposition, but that it is sensible to change. The stability can be assessed in relative and absolute terms, and refers to the average levels or to the structure of the variable. These characteristics have been explored using a panel survey on 800 subjects, issued in the framework of the Romanian Quality of Life Diagnosis between 1997 and 1999. I found that the subjective well-being average levels significantly modifies with time. On the contrary, its structure (analyzed as the factorial configuration of 18 satisfaction and evaluation indicators, referring to most relevant domains of life, and the levels of their contributions to the variation of the overall satisfaction indicator) maintains its similarity across years. Besides their theoretical value, the results strongly argue against those who reject the study of the happiness and satisfaction, considering it as irrelevant for the social change.